

**Волинець І. М.,**

доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Інституту філології та масових комунікацій Університету "Україна", кандидат педагогічних наук, доцент

**ОСОБИСТІСНИЙ ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

У статті розглянуто сутність поняття "імідж учителя" як складової системи педагогічної майстерності. Особливу увагу приділено питанню зовнішнього вигляду сучасного педагога загальноосвітнього навчального закладу України.

Ключові слова: *учитель, педагогічна майстерність, імідж, педагогічна техніка.*

Постановка проблеми. Професія педагога є особливою. Учителі – це люди, які завжди перебувають у полі зору учнів, батьків, колег, виконуючи важливу соціальну місію.

Імідж – це своєрідний людський інструментарій, що допомагає вибудувати взаємини з навколишнім світом. Це не тільки візуальний образ, але і спосіб мислення, дії, учинки, уміння спілкуватися, мистецтво говорити й, що важливо, слухати.

Правильно обрані тон розмови, тембр голосу, доречні рухи значною мірою визначають образ учителя перед учнями й колегами. Разом із тактом, освіченістю, діловими якостями зовнішність педагога є продовженням його достоїнств або ще однією негативною рисою, що заважає в житті та кар'єрі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі іміджу ділової людини присвячено великий загал праць різних напрямів. Зокрема, досліджувалися питання створення позитивного іміджу політика (Платон, Аристотель, Н. Макиавеллі, З. Фрейд, М. Вебер, Г. Лебон, В. Шепель, К. Плешаков, О. Шестопап, К. Абашкіна, М. Михальченко, І. Кресіна, Д. Табачник, Д. Видріна, Г. Дашутін, М. Томенко); формування психологічних особливостей керівника, процесів міжособистісного сприймання та становлення іміджу (О. Бодальов, Н. Любимова, Р. Кричевський, Є. Соловійов, Л. Браун, М. Вудкока, Д. Френсіс, Д. Фрасера та ін.).

Питання формування політичного іміджу та технології проведення виборчої кампанії з використанням PR-засобів висвітлено у працях вітчизняних учених В. Бебика, А. Жмирікова, В. Королька, Г. Почепцова, О. Феофанова. Імідж у контексті аналізу проблеми лідерства розглядався Б. Кухтою, Л. Приходченко та Т. Хомуленко. Як філософська категорія імідж аналізувався І. Гофманом і Н. Корабльовою; С. Колосок, І. Колосовська, Т. Пахомова та інші досліджували імідж у сфері науки державного управління.

Мета статті – аналіз питання особистісного іміджу сучасного педагога загальноосвітнього навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Проблемам іміджу педагога присвячено небагато праць, зокрема, імідж викладача вищої школи розглядали В. Ісаченко та О. Ковальова; імідж учителя початкової школи, соціального педагога в післядипломній освіті, учителів філологічних спеціальностей у позанавчальній діяльності відповідно досліджували І. Размолодчикова, І. Ніколаєску, М. Сперанська-Скарга. Тому вважаємо, що питання формування особистісного іміджу сучасного педагога загальноосвітнього навчального закладу є актуальним і цікавим [2].

Як зазначає Е. Семпсон, "особистий імідж – це ваш образ. Ви не можете не мати іміджу! Хочете ви цього чи ні, довколишні бачать те, що ви обрали, щоб показати їм... Те, як

ви йдете, сидите чи стоїте, є результатом навчання, темпераменту та умов, але те, як ви одягаєтесь, є результатом вашого особистого вибору" [4].

Учителю необхідно приділяти значно більше уваги формуванню іміджу, ніж спеціалістам інших професій, тому що саме педагоги формують імідж своїх учнів. Учитель для них – еталонна модель. Н.Добролюбов писав: "Вчителями мають бути кращі люди суспільства" [3, с. 5]. Кожен учитель повинен бути яскравою особистістю, тому що він як людина зацікавлює учнів, розвиває інтерес до свого предмета. Прикладом є учитель географії у творі письменника А.Маркуші Л.А.Фридман: "Як він учив, тепер через півстоліття судити не буду, а ось його першу появу у класі пам'ятаю дуже добре: відчиняються двері й до нас заходить моряк – кітель, прикрашений блискучими гудзика з якорями, широкі моряцькі штани, постава... Виразно збереглося відчуття – моряк одним лише своїм зовнішнім виглядом закликає нас кинутися у світ штормів, буреломів, у справжнє життя. Приваблива зовнішність та незначна таємничість, які додаються до вміння вчити, як я переконався на шкільному досвіді, значною мірою впливають на успіх будь-якого вчителя" [8, с. 45].

Особистий імідж формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Він відображає, підкреслює Е. Семпсон, погляд на особистість відносно свого "Я" – самоімідж, оточення – бажаний імідж, а також як необхідний імідж він повинен відповідати тому чи іншому статусу.

Існує зразок (модель) іміджу ділової людини за міжнародними стандартами [7]. Його основа – демонстрація впевненості, задоволення собою, життям і оточенням; поведінка переможця та успішної людини; обличчя – не осунене, не застигле, а переможне; посадка голови – красива й упевнена; мова – виразна, літературна і, зрозуміло, без слів-паразитів; погляд не палаючий і не застиглий, а посмішка – сердечна і щира; голос і сміх – благозвучні, помірковано голосні, приємні, не різкі, відповідають місцю і ситуації. Але це ще не все. Хода – безшумна, граціозна, без зайвих рухів, не швидка, упевнена. Постава – пряма і гармонійна; зачіска – скромна й акуратна; поза і рухи – спокійні, не застигли, не напружені.

Головне в іміджі ділової людини – бути природним, випромінювати доброту і надійність. Не можна допускати прояву напруженості, появи яскравого рум'янцю і блідості, нервових і зайвих жестів і гримас, вираження відчуженості чи, навпаки, неприродного інтересу, гніву і байдужності.

Сучасними вітчизняними дослідниками виявлено розбіжність у значимості особистісного іміджу педагога для учнів і вчителів. За даними Є. Російської, у списку десяти професійно значимих якостей учителя у кінці ХХ століття імідж посідає друге місце з погляду дітей, і лише восьме – з погляду самих педагогів.

Д.Журавльов вважає, що "значна частина педагогічного загалу ще занадто далека від того, що особистісний імідж необхідно формувати. Ставлення педагогів до іміджу досить різноманітне. Негативно ставляться до нього вчителі старшого покоління: його розуміють як "маску", упевнені, що внутрішній світ має переважати над зовнішнім виглядом і вважають, що "головне бути, а не здаватися". Усілякі розмови про імідж учителя сприймають насторожено, як заклик бути нещирими" [4]. Отже, сучасні вчителі підтримують ідею формування іміджу учителя, але більшість із них не розуміє складових компонентів іміджу.

Приєднуємося до думки, що поняття "імідж" в системі освіти набуло актуальності в період становлення незалежності України та переосмислення підходів до навчально-виховного процесу [8].

Відповідно до положень сучасної педагогіки [6 та ін.], учитель має володіти такими якостями:

- любов до дітей;
- почуття національної гідності;
- чесність, совість, справедливість, об'єктивність;
- витримка, стриманість, терпеливість;

- організаторські здібності, уміння працювати з дитячим колективом;
- усебічний розвиток;
- принциповість і вимогливість;
- оптимізм, любов до життя, чуйність, гуманне ставлення до людей;
- творчий склад мислення;
- тактовність.

На жаль, у цьому переліку якостей не віднаходимо поняття "особистісний імідж", тобто творення публічного образу вчителя, який впливає на настрої і почуття вихованців, сприяє формуванню в них компонентів морально-естетичної культури.

У той же час зазначається, що "на основі особистих якостей у процесі професійної підготовки в педагога мають бути сформовані необхідні вміння" [6, с. 20] і серед них – уміння в галузі педагогічної техніки, а саме:

- одягатися з урахуванням індивідуальних особливостей, прийнятого в суспільстві стилю, вимог культури та особливостей діяльності;
- володіти собою, оцінювати свої почуття в конкретній ситуації, психічний стан вихованців, обирати потрібну тактику дій відповідно до педагогічних завдань;
- володіти голосом, тоном, темпом, ритмом педагогічного мовлення;
- володіти жестами і мімікою;
- уміння ходити, стояти, сидіти;
- володіти навичками психотехніки (уміння застосовувати знання про психіку людини для розв'язання практичних завдань) [6].

Відповідно до сучасного розуміння поняття "імідж педагога" зазначені вміння є складовою особистісного іміджу вчителя загальноосвітнього закладу.

Поняття "імідж" інтерпретується по-різному. На наш погляд, "професійний педагогічний імідж вчителя" – це форма самовиявлення індивідуального цілісного образу особистості учителя як реалізатора потреб мікро- і макросоціуму в освітніх послугах, за якої виявляються найбільш виразні ділові та особистісні якості відповідно до статусу вчителя та соціальної ролі в освітньому середовищі.

Імідж учителя визначають як безпосередньо або зумисне створюване ним візуальне враження про себе [12].

У педагогічній науці є різні підходи щодо класифікації іміджу. Зокрема, за функціональним підходом виокремлюють такі види іміджу:

- особистісний – імідж педагога, зумовлений його внутрішніми та особливими індивідуальними рисами;
- професійний – імідж учителя, детермінований професійними якостями;
- бажаний – імідж, до якого прагне учитель;
- дзеркальний – імідж, що відповідає його уявленню про себе;
- корпоративний – імідж школи, вищого навчального закладу, факультету тощо.

Імідж класифікують також за іншими параметрами. Наприклад, вищезазначені види іміджу (особистісний, професійний, корпоративний) за характеристиками можуть бути як позитивними, так і негативними.

Структура іміджу вчителя є полікомпонентною [5]. Його головними складовими визначено такі:

- внутрішнє "Я" (внутрішній образ учителя, що відповідає обраному фаху та виявляється в його професійній культурі й мисленні, емоційності та творчому настрої, привабливості й вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції та ступені мобілізації тощо);
- зовнішній вигляд учителя (засвідчує ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню гарного враження і репутації, допомагають виявити себе не тільки привабливою людиною, але й чудовим педагогом);

– використання вербальних і невербальних засобів спілкування (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога мають привертати увагу учнів до нього, викликати довіру і налаштовувати їх до активної взаємодії).

Безперечно, зовнішній вигляд залежить від окремо взятої особистості. Але не варто забувати, що вчителі – це зразок для наслідування, тому їх зовнішній вигляд має бути бездоганним у всьому. Адже вчителю, а особливо молодому, учні надто важко вибачають будь-які недоліки. Дослідження показали, що в 75 % випадків перше враження є правильним. Що запам'ятовується під час першої зустрічі з незнайомими? Так, зовнішній вигляд. Безперечно, набагато важливішим вважається інтелект, але все ж одяг визначає те, що про вас подумують інші люди та яке враження про вас у них складеться.

Зовнішній вигляд учителя запам'ятовується учням із першого спілкування, і це враження з часом дуже важко змінити. Не секрет, що діти хочуть мати вчителя приємної зовнішності, елегантно одягненого, охайного, з привабливим макіяжем, модною зачіскою та хорошими манерами. Від учнів початкових класів нерідко можна почути, що в них "найкрасивіша" або "найкраща" вчителька. У підлітковому віці учні не менше уваги звертають на це питання. Але якщо в початковій школі це сприймається простіше, то у старшій школі вчитель, одягнений за модою 80-х років минулого століття, може викликати до себе зневагу своїх учнів. Як зазначав А. Дістервег, "...учитель повинен свідомо йти в ногу із сучасністю, пройтися й надихатися силами, що пробудилися в ній. Жалюгідна кожна людина, що відстала від свого часу; поява ж учителя молоді, який сам живе в минулому, викликає лише співчуття всіх людей, які живуть в ногу з часом й мислять суголосно зі своїми сучасниками" [10, с. 16]. Тому, постаючи перед класом, учитель має бути впевнений, що виглядає гідно й сучасно.

У зовнішньому вигляді вчителя (зокрема й одязі) має відбиватися його статус, адже між учнями й учителем має дотримуватися певна дистанція. Це передбачає бездоганність у кожній деталі: акуратна зачіска, незухвалий одяг, начищене взуття, неяскавий макіяж, елегантність тощо. У зовнішньому вигляді також важлива міра: нічого не повинно бути "занадто", якщо лише відсутність міри не є способом привернути до себе увагу та "запам'ятатись".

Зовнішній вигляд залежить від кожної окремої особистості, саме тому вчительський імідж може бути як позитивним, так і негативним. А. Макаренко зазначав: "Я повинен бути естетично виразним, тому я жодного разу не вийшов з непочищеними чобітьми або без пояса. Я теж повинен мати якийсь шик, у міру сили та змоги, звичайно. Я не допускав у клас учителя, якщо він був неохайно одягнений..." [10, с. 34]. А також: "Я теж повинен бути таким радісним, як колектив. Я ніколи не дозволяв собі мати сумне обличчя. Навіть коли в мене були неприємності, коли я хворий, я повинен уміти не виявляти цього перед дітьми" [10, с. 23].

Отже, потрібно розумно враховувати вимоги моди, створюючи свій зовнішній вигляд, і дотримуватися правила: бути одягненим, за можливістю, якомога більш елегантно та сучасно.

Висновки. Питання зовнішнього вигляду вчителя не нове, проте його актуальність із роками не зникає. Щороку до школи приходять працювати молоді спеціалісти, які щойно закінчили педагогічні ВНЗ та коледжі. Їх навчали, що зовнішність учителя – складовий елемент педагогічної техніки, яка, відповідно, є структурним компонентом педагогічної майстерності. З огляду на це, очевидна залежність між цими поняттями.

Отже, удало дібраний гардероб допоможе не тільки справити приємне враження на довколишніх, а й підкреслить професійні та особисті якості педагога. Крім того, актуальним і доцільним є необхідність удосконалення наявної системи розвитку педагогічної майстерності щодо створення механізму формування стійкого цілісного образу педагога (педагогічного іміджу), який забезпечить оптимальні умови для навчання й виховання учнів.

Список використаних джерел

1. Барна Н. В. Імеджологія : навч. посіб. [для дист. навч.] / Н. В. Барна ; за наук. ред. В. М. Бебика. – К. : Університет "Україна", 2007. – 217 с.
2. Булатова О. Імідж педагога – мода или необходимость? / О. Булатова // Директор школи. Україна. – 2003. – № 2. – С. 74–78.
3. Добролюбов Н. А. Чтобы в воспитании господствовала разумность / Н. А. Добролюбов // Избранные педагогические высказывания. – М., 1936. – 388 с.
4. Журавльов Д. Імідж учителя – необходимость или дань моде? / Д. Журавльов // Народное образование. XXI век. – 2003. – № 7 (№1330). – С. 24–37.
5. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л. Ковальчук // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2007. – Вип. 22. – С. 65–74.
6. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – 3-тє вид., випр. – К. : Знання-Прес, 2008. – 447 с.
7. Литвин А. Н. Деловой этикет / А. Н. Литвин. – Ростов-на-Дону : Издательство Феникс, 2002. – (Серия "Самоучитель"). – 224 с.
8. Маркуша А. М. Если вы учитель / А. М. Маркуша. – М. : Просвещение, 1989. – 160 с.
9. Нуреева О. С. Вдалиі імідж як запорука професійного успіху / О. С. Нуреева, О. В. Скворчевська // Географія. – 2007. – №7 (83). – С. 33–36.
10. Особистість учителя у висловлюваннях представників вітчизняної та зарубіжної педагогіки, діячів науки, культури // Педагогіка : Хрестоматія / уклад. А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2008. – С. 14–31.
11. Палеха Ю. І. Імеджологія : навч. посіб. / Ю. І. Палеха / за заг. ред. З. І. Тимошенко. – К. : Вид-во Європ. у-ту, 2005. – 324 с.
12. Черновол-Ткаченко Р. І. Імідж сучасної освітньої установи / Р. І. Черновол-Ткаченко // Управління школою. – 2006. – № 19–21. – С. 92–95.

Волынец И.Н. Личностный имидж современного педагога общеобразовательного учебного учреждения

В статье рассмотрено понятие "имидж учителя" как составной части системы педагогического мастерства. Уделено внимание вопросу внешнего вида современного педагога общеобразовательного учреждения Украины.

Ключевые слова: учитель, педагогическое мастерство, имидж, педагогическая техника.

Volynets, I.M. Personal Image of Modern Teacher at Secondary School

The concept of "teacher's image" has been analyzed, because it is a component of system of pedagogical skills progress. The problem of the modern teacher appearance of the educational institutions of Ukraine has been considered.

Keywords: teacher, pedagogical skills, image, teaching technique.